

Âdiyât Suresini Siyer Rivayetleri Katkısıyla Yeniden Değerlendirme Denemesi

An Attempt to Reassess Surah Al-Âdiyât with the Contribution of Siyar Narratives

Doç. Dr. Ömer MÜFTÜOĞLU

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assoc. Prof., Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology, Depart. of Basic Islamic Sciences, Eskişehir, Türkiye.
omuftu@gmail.com
 0000-0001-7137-5772

Dr. Öğr. Üyesi Eyüp KURT

Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Asst. Prof., Afyon Kocatepe University, Faculty of Theology, Depart. of Basic Islamic Sciences, Afyon, Türkiye.
ekurt@aku.edu.tr
 0000-0002-0351-9575

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted	Yayın Tarihi / Published
30 Aralık / December 2021	09 Mart / March 2022	15 Mart / March 2022

Atıf Bilgisi / Cite as:

Müftüoğlu, Ömer – Kurt, Eyüp. “Âdiyât Suresini Siyer Rivayetleri Katkısıyla Yeniden Değerlendirme Denemesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Mart 2022), 500-524.
<http://doi.org/1051702/esoguifd.1051061>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları ve aralarında herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı yazarlar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research and that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Ömer MÜFTÜOĞLU %50 – Eyüp KURT %50

Âdiyât Suresini Siyer Rivayetleri Katkısıyla Yeniden Değerlendirme Denemesi

Öz ► Âdiyât suresi ilk Mekkî surelerdendir. Tefsir geleneğinde ilk beş ayetinin bir cihad/savaş ortamındaki soluk soluğa koşan atları yahut Arafat'tan Müzdelife'ye oradan da Mina'ya koşuşturan develeri tasvir ettiği düşünülmüştür. İlk beş ayet koşan/savaşan atlar yorumuna sıkınca sonraki altı ayetle bağlantısında zorlanılmıştır. Türkçeye yapılan çevirilerin ekserisinde de aynı düşüncenin devam ettiği görülür. Bu çalışmada Peygamber Efendimizin boyuyla kendi boyunu bir üstünlük yarışı içinde gören ve kulak kulağa giden atlar gibi harıl harıl koştuklarını düşünen Ebu Cehil'in siyer kitaplarına giren sözleri dikkate alınarak Âdiyât suresi yeniden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ebu Cehil böyle düşünen tek kişi değildir. Başka boyların liderleri de onun gibi düşünmektedirler. Bu rekabet ortamı ve Peygamberimizin zuhuruyla gündeme gelen yenilmişlik hissi onların düşmanlığını zirveye taşımıştır. Mekke'nin ilk yıllarındaki şiddetli muhalefetin belki de en önemli birkaç sebebinden biri olan kabile asabiyeti, muhaliflerin kendi kurguları üzerinden eleştirel bir yaklaşımla dile getirilerek surede eleştirilmiştir. Bu yanlış kurgunun sonunda oluşturulan ve Peygamber Efendimizin canına kastetmeye kadar varacak düşmanlığın hesabının sorulacağı kesindir. Allah Teâlâ'nın olup biten her şeyden haberdar olduğu da suredeki son vurgudur. Mevcut siyer rivayetleri surenin nüzul ortamını iyi yansıtabilmektedir. Klasik tefsir literatürüne girmiş yorumlar ve siyer rivayetlerinin katkısıyla Âdiyât suresi yeniden anlamlandırılarak sonuç kısmında bir meal-tefsiri denemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âdiyât, Cihad Atları, Dabh, Ebu Cehil, Sabah Baskını.

An Attempt to Reassess Surah al-Âdiyât with the Contribution of Siyar Narratives

Abstract ► Surah Al-Âdiyât is one of the first Makkah surahs. In the Tafsir tradition, it was thought that the first five verses depicted horses running with bated breath in a jihad/war environment or camels running from Arafat to Muzdalifa and then to Mina. It was difficult to connect with the following six verses when the first five verses were stuck in the horses' running / fighting interpretation. It is seen that the same idea continues in most of the translations made into Turkish. In this study, the Surah Al-Âdiyât was tried to be re-evaluated by taking into account the words of Abu Jahl, who saw the Prophet's height and height in a race for superiority and thought that they were running like them horses, which entered the Siyar books. Abu Jahl is not the only one who thinks so. The leaders of other tribes also think like him. This competitive environment and the feeling of defeat raised by the appearance of our Prophet have brought their hostility to the top. One of the most important reasons for the violent opposition in the early years of Mecca, tribal anger, has been criticized in the Surah by expressing a questioning approach through the dissidents' fictions. Indeed, the hostility generated at the end of this false fiction and which will lead to the death of our Prophet will be held to account. The last emphasis in the Surah is that Allah Ta'ala is aware of everything going on. The current siyar narrations reflect the environment of the Surah's revelation well. With the help of comments that have entered the classical tafsir literature and the contribution of siyar narrations, Surah Âdiyât has been re-explained the meaning, and a tafsir of interpretation (*meal*) experiment has been conducted in the conclusion section.

Keywords: Al-Âdiyât, Jihad Horses, Dabh, Abu Jahl, Morning Raid.

1. Giriş

Dile getirdiği şeyin vakiyla uyumlu olması, sözü güçlü kılan hususlardan biridir. Muhatap nezdinde güçlü söz, sonuçları açısından daha etkili ve davranışları daha kısa zamanda değiştirecek niteliktedir. Vahiy çok güçlüdür. Gücünü Allah kelamı olmasından alır.¹ Muhatap üzerindeki etkinliğinin sıradan sözlere göre fazla oluşu da çoğunlukla nazil olduğu günlerin öne çıkan ve ilahi müdahale gereken durumlarını konu edinmesinden ve uygulanabilir çözümler sunmasındandır. Peygamber Efendimize gelen vahyin içeriği, muhatapların gündemiyle örtüşür niteliktedir. Bu gündeme, sade bir dil, evrensel bir anlatım, çarpıcı bir üslup ve moral-destek verici öğütlerle müdahale edilmiştir.² Bu bakımdan “İslâm toplumunun tarih boyunca yaşadığı hayatı bütün boyutları ile kavramak isteyenler, vahiy-Hz. Peygamber-toplum arasındaki ilişkiyi dikkate almak zorundadırlar.”³ Bu ilişkiyi dikkate alırken unutulmaması gereken hususların başında; “kâinattaki her şeyin kesin ve sabit kanunlara bağlı olduğu ve bu kanunların zafer ve hezimet farkı gözetmeksizin Hz. Peygamber için de geçerli olduğu”⁴ gelir.

Vahyin ilk muhataplarının, o dönemde gündemde hiç olmayan bir hususu vahyin konu edinmesine dair bir örneğe şahitlik etmedikleri bilinir. Sahabenin Peygamber Efendimize yönelttiği sorular da vakiyla ilgilidir.⁵ İlk nazil olan ayet ve surelerden itibaren son güne kadar durum böyledir. Bu bakımdan, Kur’an’ın her suresi, her ayeti tefsir edilirken nazil olduğu dönemin gündemine dolaylı ya da direkt bir cevap olduğu⁶ unutulmamalı ve vakiya uygun yorumlar oluşturulmaya gayret edilmelidir. Ayetler, nazil oldukları dönemde yaşanan tecrübenin adeta bir resmini bize sunmaktadır.⁷

¹ Peygamberlerine nazil oldukları dönemde Kur’an’dan önceki vahiy mahsulü kitaplar da Allah’ın kelamı olarak çok güçlüydüler. İlgili ayetler için bk. Mâide 5/ 48; En’âm 6/ 91; Meryem 19/ 21.

² Linguistik açıdan Kur’an-ı Kerim’in hem bir dilin hem de bir üslubun yaratıcısı olduğu hususunda bk. Abdullah Draz, *Kur’an’a Giriş*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Kitabiyât Yayınları, 2000), 83.

³ Tahsin Görgün, *İlahi Sözüün Gücü* (İstanbul: Külliyat Yayınları, 2014), 50.

⁴ Muhammed Gazâlî, *Kur’an’ı Anlamada Yöntem*, çev. Emrullah İşler (İstanbul: Şule Yayınları, 2002), 59.

⁵ Peygamber Efendimize sorulan sorular üzerine nazil olan ayetler hakkında yapılmış bazı çalışmalar burada hatırlanabilir. Ali Akpınar, *Sana Soruyorlar* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2016); Hümeysra Aslantürk, “Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Ayetlerin İncelenmesi”, *SDÜ Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (Isparta, 2006), 93-108.

⁶ Kur’an’ın, Mekke ticaret toplumunun dini-ahlaki sorunlarına Hz. Peygamber’in zihni vasıtasıyla verilmiş ilahi bir cevap olduğu hakkında bk. Fazlur Rahman, *İslam ve Çağdaşlık*, çev. Alparslan Açıkgenç-M. Hayri Kırbaşoğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999), 55.

⁷ Konuyla ilgili olarak bk. Süleyman Gezer, “Kur’an Yorumlarının Mahiyeti Üzerine”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2017), 9.

Kur'an'ın sure ve ayetlerin bir kısmının nüzul sebepleri bilinir⁸ ve bunlar hem müstakil kaynaklarda⁹ hem de tefsirlerde kayıtlıdır. Bilinen nüzul sebebi rivayetleri, ayetlerin hangi özel durum üzerine nazil olduğunun anlaşılması açısından son derece kıymetlidir.¹⁰ Tefsir ilminde sebep-i nüzul, ayeti izah ve beyan etmesi bakımından çok önemlidir,¹¹ konuyla ilgili sahih bilgiler müfessir için vazgeçilmez malzemedir.¹² Nüzul sebebi tam bilinmeyen sure ve ayetlerin ise en azından nüzul dönemleri, hangi surenin öncesinde-sonrasında nazil oldukları bellidir. Son zamanlarda bu konuda da yapılan önemli çalışmalar dikkat çekmektedir.¹³

2. Âdiyât Suresinin Nüzul Dönemi

Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret etmeden önce nazil olan sureler Mekkî, hicretten sonra nazil olanlar ise Medenî olarak adlandırılır. Surelerden hangilerinin Mekkî, hangilerinin Medenî olduğuna dair Tefsir usulü kitaplarında çeşitli listeler sunulur.¹⁴ İbn Abbâs'a (ö.68/688) dayandırılan ve Suyûtî'nin naklettiği bir liste ile İbn Şihâb Zuhrî (ö.124/742) vasıtasıyla sahâbeden Nu'mân b. Beşîr'e dayandırılan¹⁵ listeye göre Âdiyât suresi Mekke'de, on ikinci

⁸ Vâhidî'nin *Esbâbu'n-nuzûl*'ünde 600, Suyûtî'nin *Esbâbü'n-nuzûl*'ünde ise 800 ayete dair nüzul sebebi rivâyeti kaydedilmiştir. Bilgisi için bk. Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam* (İstanbul: Şule Yayınları, 2012), 68; İbn Âşûr, buldukları rivâyetleri, sıhhatlerini sorgulamadan kullanan ve daha çok ayetin sebep-i nüzulü varmış gibi bir sonucun oluşmasına sebep olan meşhur müfessirlerin hata ettiklerini ve bu yüzden hoş görülemeyeceklerini ifade eder. Bk. Muhammed Tâhir b. Muhammed Tûnusî, *Tahrîr ve't-tenvîr* (Tûnus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984) 1/46.

⁹ Ayetlerin nüzul sebeplerinin incelendiği kaynaklara örnek olarak bkz. Celâluddîn Suyûtî, *Lubâbu'n-nukûl fî esbâbi'n-nuzûl*, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye (Beyrut, 2002); Ebu'l-Hasen Alî b. Ahmed Nîsâbü'r Vâhidî, *Esbâb-ı Nüzûl*, çev. Necati Tetik-Necdet Çağıl (İstanbul: İhtar Yayıncılık, 1997); Abdülfettah el-Kâdî, *Esbâb-ı Nüzûl*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Fecr Yayınları, 1997); Bedrettin Çetiner, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbab-ı Nüzul* (İstanbul Çağrı Yayınları, 2002).

¹⁰ Tefsir usulü kitaplarında ayetlerin nüzul sebeplerini bilmenin faydalarının sayıldığı özel başlıklar oluşturulmuştur. Bunlara örnek olarak bk. Bedruddîn Muhammed b. 'Abdullah Zerkeşî, *Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, tahk. Ebu'l-Fadl ed-Dimyâti (Suudi 'Arabistan: Dâru'l-Hadis, 1980/1400), 22-29; Muhammed Abdulazîm Zerkânî, *Menâhilu'l-'irfân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'Arabî, 1995/1415), 89-103; Tefsir ilminin başlangıçta esbâb-ı nüzulü bilmekten ibaret olduğu konusunda bk. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 116; Muhammed İsa Yüksek, "Tefsirde Sebeb-i Nüzulün Bağlayıcılığı ve İşlevi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/34 (2018), 407-438; Esbab-ı Nüzule dair eserlerin toplu bir listesi için bk. Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzulün Rolü*, 74-89.

¹¹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 116.

¹² İsmail Çalışkan, *Tefsir Usulü* (Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2017), 136.

¹³ Bu husustaki en titiz çalışmalardan birisi şudur: Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016).

¹⁴ Bunlara örnek olarak bk. Zerkeşî, *Burhân*, 193-194; Celâluddîn Suyûtî, *İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Muessesetu'r-Risâleti Nâşirûn, 2008), 42 vd.; Ayrıca bk. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 79-88.

¹⁵ Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 72.

sırada nazil olmuştur.¹⁶ Zerkeşî'nin verdiği listede Âdiyât suresi Mekkî surelerdendir ve nüzul sırası olarak on üçüncü sıradadır.¹⁷ Umer b. Muhammed b. Abdu'l-Kâfi'nin (ö. 4/10-11. yüzyıl) Ebu'l-Hasen Fârisî'den (ö.377/987) işittiği bir tertibe Theodor Nöldeke (1836-1930) eserinde yer vermiştir. Hem bu sıralamada hem de Mâverdî'nin sıralamasında Âdiyât suresi, on üçüncü sırada nazil olmuş bir Mekkî suredir.¹⁸ Günümüz kaynaklarının çoğunda¹⁹ ise sure, Mekkîler içinde on dördüncü sıradadır.

Bu konudaki tek farklı rivayet İbn Abbâs'a dayandırılan ve Âdiyât suresinin Medenî sureler arasına yerleştirildiği rivayettir.²⁰ Buna göre Âdiyât suresi Medine dönemine, sondan üçüncü sıraya yerleştirilir.²¹ Tefsir külliyyatında şâz bir görüş olarak kalan bu rivayet fazla itibar görmemiş²² ve kadim tefsirlerden itibaren günümüze kadar Âdiyât suresi ilk Mekkî sureler arasında sayılmıştır.²³ Bazı müfessirler surenin Mekkî ve Medenî olabileceğine dair iki naklin ikisini birden aktarıp tercihte bulunmuş²⁴, bazıları da rivayetler arasında tercih yapmamışlardır.²⁵ Ayrıca surenin nazmı, ayetlerinin kısalığı, mecaz yüklü ifadeleri ve muhteva

¹⁶ Suyûtî, *İtkân*, 80.

¹⁷ Zerkeşî, *Burhân*, I/193.

¹⁸ Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 91,100; Nöldeke'nin yöntemine dair bir itiraz çalışması için bk. Hüseyin Polat, "Theodor Nöldeke'nin Âyet ve Sûreleri Tarihlendirmede Başvurduğu Yöntemlere Eleştirel Bir Yaklaşım-I", *İlahiyat Akademi Dergisi* 10/1 (2019), 87-106.

¹⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 62, 86-97; Abdulhamit Birişik, "Kur'an: II. Tarihi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/385; Ayrıca bk. Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 94.

²⁰ Ebu'l-Hasen Mâverdî, *Nuket ve'l-uyûn*, thk. Seyyid b. 'Abdi'l-mağşûd, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.) 6/ 323.

²¹ Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 65.

²² Ebû Hayyân Âdiyât suresini Medenî sayan müfessirlerden biridir. Bk. *Baħru'l-muħiṭ*, thk. 'Âdil Aħmed 'Abdu'l-mevcûd-'Alî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 8/ 499.

²³ Örnek olarak bkz. Ebu'l-Kâsım Maħmûd Zemaħşeri, *Keşşâf 'an haķā'iki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķāvil fi vucūhi't-te'vil*, thk. 'Âdil Aħmed 'Abdulmevcûd vdğr. (Riyad: Mektebetu'l-'Ubeykân, 1418/1998), 6/117; Faħruddîn Râzî, *Mefâtiħu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr 1401/1981), 32/63.

²⁴ İbn Âşûr, rivayetleri aktarır ve surenin Medenî olmasını tercih eder. Bk. *Taħrîr ve't-tenvîr*, 30/ 497; Surenin Mekkî olduğunun kesin olduğu yönündeki tercih için bkz. *Medħal ile'l-mevsû'ati't-tefsîri'l-me'sûr-ekber cāmi'i li-tefsîri'n-Nebî ve's-sahābe ve't-tābi'in ve tābi'ihim*, nşr. Merkezu'd-dirāsāti ve'l-ma'lūmāti'l-Ķur'āniyye bi-ma'ħedi İmām eṣ-Şāṭibiyye (Beyrut: Dâru İbn Ĥazm, 2017), 23/ 471.

²⁵ Örnek olarak bk. Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî, *Zādu'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*, (Beyrut/Dimeşek: Mektebetu'l-İslāmî, 1984) 9/ 206; Muħammed b. Aħmed Ķurṭubî, *Cāmi' li-aħkāmî'l-Ķur'ān*, thk. 'Abdu'llāh b. 'Abdulmuħsîn Turķi (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risāle, 1427/2006), 22/ 426; Nāşıru'd-dîn Ebu Şaid Beydāvi, *Envāru't-tenzîl ve esrāru't-te'vil*. thk. Muħammed Subhî, Muħammed Aħmed Etraş (Beyrut: Dâru'r-Reşid, 2000), 3/ 560; Şehābeddîn Maħmûd Ālūsî, *Rūħu'l-me'ānî*, (Beyrut: Dâru İhyā'i't-turāsî'l-'Arabî, t.y.), 30/ 214; İbn 'Âşûr, *Taħrîr ve't-tenvîr*, 30/ 497; Elmalılı M. Ĥamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 9/ 6014.

açısından ilk sıralarda nazil olan surelere üslubunun benzerliği, ilk dönem Mekkî surelerden birisi olduğu görüşünü desteklemektedir.²⁶

Âdiyât suresinin on iki, on üç ve on dördüncü sıraların hangisi olursa olsun ilk Mekkî surelerden birisi olması, Peygamber Efendimizin vahiy almaya başladığı yılların gündemine atıf yapan mesajları içermesi anlamına gelir. Âdiyât suresinden önce veya sonra gelen surelerin bütününe ortak yapısı, nazil olduğu dönemin öne çıkan olaylarına ilahi bir perspektiften değerlendirmeleri kapsıyor olmasıdır.

3. Âdiyât Suresinin İlk Beş Ayetinin Klasik Yorumu

İlk dönem Mekkî surelerde istiare/mecaz yoğunluklu bir üslup kullanılır. Dönemin yaygın anlatım tarzında istiare/mecazın önemli bir yer tuttuğu hususu ulemanın ortak kanaatidir.²⁷ Daha ziyade vahye muhalif olanların şiddetli karşı koyuşlarına verilen cevaplara yoğunlaştığında Âdiyât suresinden önce ve sonra nazil olmuş surelerde de istiare ve mecaza rastlanır. Bunlar tefsir usulü kitaplarında detaylıca incelenir.²⁸

Mecaz dolu ifadelerin ilk ayetlerde öne çıktığı Âdiyât suresinde, soluk soluğa sürdürüldüğü düşünülen bir yarış, kendilerini bu yarışta hissedenlerin gerçek durumu ve ahirette karşılaşacakları sona değinilir.

Tefsir külliyatını oluşturan pek çok eserde Âdiyât suresinin ilk beş ayetinde bir sıcak savaş sahnesi/cihad ortamı canlandırıldığı düşüncesi hâkimdir.²⁹ Müfessirleri bu kanaate götüren ilk kelime “dabhan/ ضَبْحًا”dır. Bu kelimenin taklit bir sestem³⁰ türetildiği ve bu taklit sesin de soluk soluğa koşan atlarla köpeklerin³¹ hatta tilkilerin³² ta ciğerlerinden gelen bir ses

²⁶ Zemahşerî, Âdiyât suresinin Mekke’de ‘Asr suresinden sonra nazil olduğunu söyler. Bk. *Keşşâf*, 6/ 417; Surenin üslubunun Mekkî surelere benzediği hususunda bk. Ebu’l-Âlâ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an*, çev. Muhammed Han Kayanî vdğr. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1997), 7/ 207; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1989), 11/ 55, 57; Hayreddin Karaman vdğr. *Kur’an Yolu Türkçe Meal-Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 5/ 621; Zeki Duman, *Beyânü’l-Hak* (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 1/ 131.

²⁷ Kur’an ayetlerinde mecaz olgusunun dile getirildiği bazı eserlere örnek olarak bk. Enver Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’an Anlayışı* (Ankara: Fecr Yayınları, 2002), 165 vd.; Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *İlahi Hitabın Tabiatı*, çev. Mehmet Emin Maşalı (Ankara: Kitâbiyât Yayınları, 2001), 330-335; Hikmet Akdemir, “Kur’an-ı Kerim’de Mecazın Varlığı Problemi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/ 1 (1998), 62-73; İlk dönemlerden itibaren Kur’an’ın mecaz yoğunluklu ifadelerinin öne çıkartılıp incelendiği müstakil bir tefsir örneği olarak bk. Ebû ‘Ubeyde, *Mecâzu’l-Kur’an*, thk. M. Fuâd Sezgin (Beirut: Dâru’l-Fikr, 1970/1390).

²⁸ Örnek olarak bkz. Suyûtî, *İtkân*, 494 vd.

²⁹ Örnek olarak bk. Beydâvî, *Envâru’t-tenzil*, 3/ 560; Ebu’s-Su‘ûd ‘İmâdî, *İrşâdu’l-‘Âkli’s-Selîm ilâ Mezâyâ’l-Kitâbi’l-Kerîm*, thk. ‘Abdulkâdir Aşmed ‘Atâ’ (Riyad: Mektebetu’r-Riyâdî’l-Hadişe, t.y.), 5/ 566; Âlûsî, *Rûhu’l-me‘ânî*, 30/ 215.

³⁰ Tabiat taklidi seslerden oluşmuş kelimelerin Kur’an’da kullanımı konusunda yapılmış müstakil ilk Türkçe çalışma için bk. Ömer Müftüoğlu, *Kur’an’ın Sesleri* (Ankara: Otto Yayınları, 2015).

³¹ ‘Abdu’r-rezzâk b. Hemmâm San‘ânî, *Tefsîru’l-‘Kur’ân*, thk. Muştafâ Muslim (Riyad: Mektebetu’r-Ruşd, 1989), 2/ 390; İbn Cüreyc de bu görüştedir. Bk. Muḥammed b. Cerîr Ṭaberî, *Câmi‘u’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-‘Kur’ân*, thk. ‘Abdullâh b.

(ahh ahh sesi) olduğu söylenmiştir.³³ “At” detayına ayette doğrudan bir gönderme bulunmaması, bazı müfessirleri soluk soluğa kalan hayvanın at değil de deve olabileceği yorumuna götürmüştür. Bu durumda bir savaş ortamına değil de hac ibadeti sırasında Arafat’tan Müzdelife’ye doğru ya da Müzdelife’den Arafat’a yahut Mina’ya doğru koşan develere gönderme yapıldığı düşünülmüştür.³⁴ Bu düşünceyi destekleyen bir rivayete de tefsir kitaplarında yer verilir. İbn Abbâs’ın, el-Âdiyât/ الْعَادِيَات kelimesini “Allah yolunda baskın yapan atlar” olarak anlamaktan vazgeçiren sebebin Hz. Ali’nin bir uyarısı olduğu ifade edilir.³⁵

Yerden kıvılcımlar çıkartarak koşabilmenin sadece toynakları olan atlara mahsus olduğu delilini öne çıkararak, soluk soluğa koşan hayvanların develer olamayacağını bunların sadece atlar olabileceğini savunmuşlar, delillerine, sabahın erken saatinde deveyle baskın yapma imkânının bulunmadığını da ilave etmişlerdir.³⁶

Âdiyât suresiyle ilgili olarak tefsirlerde, doğrudan Peygamber Efendimize nispet edilen bir açıklama bulunmaz. Sahabeden İbn Abbas, İbn Mes’ud ve Hz. Ali’ye dayandırılan görüşler ise el-Âdiyât/ الْعَادِيَات kelimesiyle kastedilenlerin atlar mı develer mi olduğu hususuna yoğunlaşmıştır, surenin tamamıyla ilgili değildir.

³³ Abdulmuhsin Turkî (Kahire: Dâru Hecr, 1421/2001), 25/570; Ebu’l-Fidâ İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, thk. Muştafâ Seyyid Muhammed vdğr. (Kahire/Gize: Mu’essesetu Çurtuba, 2000), 14/ 434.

³² Ferrâ’ Beğavî, *Me’âlimu’t-tenzil fi tefsîri’l-Kur’ân*, thk. Muhammed ‘Abdullah Nemir vdğr. (Riyad: Dâru Taybe, 1409/1989), 8/ 507; İbn ‘Atiyye, Dîmaşkî, *Muharreru’l-vecîz fi tefsîri’l-kitâbi’l-‘azîz*, thk. Raḥḥâle Fârûk vdğr. (Beyrut: Dâru’l-Ḥayr, 2007) 8/ 673; Ebû Ḥayyân Endelûsî, *Baḥru’l-muḥîṭ*, thk. ‘Âdil Aḥmed ‘Abdulmevcûd vdğr. (Beyrut: Dâru’l-Kutubu’l-‘İlmiyye, 1993), 8/ 499 (İbn Atiyye ve Ebû Ḥayyân, dabh/صنبح sesi çıkaran hayvanlara tavşanı da eklerler.) Kurtübî, *Câmi’ li-aḥkâmi’l-Kur’ân*, 22/ 427.

³³ Mucâhid b. Cebr, *Tefsîru Mucâhid*, thk. Muhammed ‘Abdüsselâm (Kahire: Dâru’l-Fikri’l-İslâmî, 1989), 743; Dahḥâk b. Muzâhim, *Tefsîru Dahḥâk*, thk. Muhammed Şükrî Aḥmed (Kâhire: Dâru’s-selâm 1999/1419), 982; Ṭaberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/ 573-574; Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Aḥmed Vâhidî Nisâbüri, *Tefsîru’l-Basîṭ*, thk. Farklı Muhakkikler (Riyad: Câmi’atu’l-İmâm Muhammed), 24/237; Zemahşerî, *Keşşâf*, 6/ 418-419; İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 14/ 435; Âlûsî, *Rûḥu’l-me’ânî*, 30/ 215.

³⁴ Bu görüşte olan müfessirlere örnek olarak bkz. Ebû Muhammed ‘İsmâil b. Abderraḥmân Suddî, *Tefsîru’s-Suddiyyi’l-Kebîr*, thk. Muhammed Atâ Yūsuf (byy.: Dâru’l- Vefâ, 1993/1414), 479; Ebu’l-Hasen Mâverdî, *Nuket ve’l-‘uyûn*, thk. Seyyid b. ‘Abdilmaḥşûd (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, t.y.), 6/ 323; İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 14/ 435; İbn ‘Âşûr, *Tahrîr ve’t-tenvîr*, 30/ 499; Said Havva, surede bahsi geçen hayvanların gazilerin atları mı yoksa Arafat’tan Müzdelife’ye, oradan da Mina’ya hareket halindeki hacıların atları mıdır tartışmalarının üzerinde durulmaya değer olmadığını, haccın da Allah yolunda yapılan cihadın bir çeşidi olduğunu söyler. Bk. *el-Esâs fi’l-Tefsîr*, çev. Abdüsselam Arı (İstanbul: Şamil Yayınları, 1992), 16/337.

³⁵ Bu rivayetin geçtiği tefsirlere örnek olarak bkz. Beğavî, *Me’âlimu’t-tenzil*, 8/ 507; İbn ‘Atiyye, *Muharreru’l-vecîz*, 8/ 672; İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 14/ 435.

³⁶ Bu tartışmaları aktaran müfessirlere örnek olarak bk. Ṭaberî, *Câmi’u’l-beyân*, 25/ 571-574; Ebû Mañşûr b. Muhammed Mâturidî, *Te’vilâtu’l-Kur’ân*, thk. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Mizan Yayınevi, 2010), 10/600-603; Mâverdî, *Nuket ve’l-‘uyûn*, 6/ 323-324; Zemahşerî, *Keşşâf*, 6/ 418-419.

Âdiyât suresi hakkında söz söylemeyi zorlaştıran hususlardan bir diğeri, ilk beş ayette geçen sekiz kelimenin burada geçen türevlerinin Kur'an'da başka hiçbir ayette kullanılmamasıdır. Bu sekiz kelime, Âdiyât suresindeki formları Kur'an'da tek olan kelimelerdir. Bu kelimeler şunlardır: *الْعَادِيَّاتِ*, *ضَبْحًا*, *الْمُورِيَّاتِ*, *فَدْحًا*, *الْمُغِيرَاتِ*, *أَنْزَنَ*, *بِقَعًا*, *وَسَطَنَ*³⁷

Âdiyât suresinin ilk beş ayetindeki kelimelerden *الْعَادِيَّاتِ*, *الْمُورِيَّاتِ*, ve *الْمُغِيرَاتِ*'nin cemi müennes sâlim tarzındaki çoğul halleriyle *أَنْزَنَ* ve *وَسَطَنَ* fiillerinin yine cemi müennes çekimli halleri dikkat çekmektedir.³⁸ Arap dilinde hayvanların da dâhil olduğu “gayr-i âkil” çoğulların, “müfret-müennes” hükmünde oldukları, ilk öğrenilen gramer kurallarındandır.³⁹ Yukarıdaki beş kelimedede açık şekilde görülen müennes-çoğul formula, akıllı varlıkların kastedilme ihtimali elbette vardır.

4. Âdiyât Suresi'nin Nüzul Sebebi Rivayet(ler)i

Âdiyât suresinin nüzul sebebi rivayeti olarak iki ayrı rivayet zinciriyle gelen aslında tek bir nakil vardır. Birinci rivayet Allah Rasülü'nün atlı bir grup gönderdiği ve haber getirmeleri için bir ay beklediği onlardan bir haber gelmemesi üzerine surenin indirildiğiyle ilgilidir.⁴⁰ Bu ilk rivayette atlı grubun kimlerden oluştuğu, kimlere gönderildiği, gönderilme amaçları belli değildir. İkinci rivayet göre atlı birlik, Kinâne oğullarından iki kabile üzerine Münzir İbn Amr el-Ensarî komutasında gönderilmiştir. Bir ay boyunca geri dönmeleri beklenen ancak kendilerinden haber alınamayan atlıların öldürüldüğüne dair şayia çıkaran münafıklara cevap vermek ayrıca gidenlerin selamette olduklarını ifade etmek üzere bu sure nazil olmuştur.⁴¹

³⁷ Bunlar dışında *كَنُودٌ* ve *بُعَيْرٌ* kelimeleri de bu formlarıyla Kur'an'da sadece Âdiyât suresinde geçer. *بُعَيْرٌ* kelimesinin müennes hali olan *بُعَيْرَاتٌ* 'ın İnfîât suresinin 4. ayetindeki kullanımı da ilave edilirse bu kökün Kur'an'ın bütününde iki defa kullanıldığı görülür. Yine *حَبِّ الْخَيْرِ* tamlaması da, diğeri Sâd suresinin 32. ayetinde olmak üzere Kur'an'da iki defa geçer. *حَبِّ* kelimesi ayrıca *الشَّهَوَاتِ* kelimesine Âl-i İmrân suresinin 14. ayetinde (*حُبُّ الشَّهَوَاتِ*) muzâf olmuştur.

³⁸ Mealinde bu detayın dile getiren Muhammed Esed, el-Âdiyât/ *الْعَادِيَّاتِ* kelimesinin müennes formda kullanılmasıyla ilgili olarak “kural olarak, dişilerin damızlık atlara tercih edilmesindedir” açıklamasını yapar. Bk. *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 1297.

³⁹ Bununla birlikte Kur'an özelinde hayvanlardan bahseden bazı ayetlerde bu kurala uyulmadığı da görülür. Örnek olarak Hz. İbrahim'in kuşlarını ifade eden zamir (*هُنَّ*) “müfred-müennes” değil, “cemi-müennes”tir. Bakara suresinin 260. ayetinde, kuşların kastedildiği zamirler ve bağlı oldukları kelimeler şunlardır: *اذْعُهُنَّ*, *مِثْنَهُنَّ*, *فَصْرُهُنَّ*; “Kuşların” dile getirildiği Mülk suresi 19. ayette de benzer bir durum vardır. Burada da kuşlara *هُنَّ* zamiri ile atıfta bulunulur.

⁴⁰ Vâhidî, *Esbâb-ı Nuzûl*, 389; Suyûtî, *Lubābu'n-Nukûl*, 303; Bedrettin Çetiner, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nuzûl*, II/ 965.

⁴¹ Vâhidî, *Esbâb-ı Nuzûl*, 389; Suyûtî, *Lubābu'n-Nukûl*, 303; Abdülfettah Kâdî, *Esbâb-ı Nuzûl*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Fecr Yayınları, 3. Basım, 1997), 437; Bedrettin Çetiner, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nuzûl*, 2/ 965; Muḳâtil b. Suleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Suleymân*, thk. ‘Abdullâh Maḳmûd Şeḫâte (Beyrut: Mu’essesetu'l-Târiḫi'l-'Arabî, 2002), 5/801; Vâhidî, *Tefsîru'l-Basîṭ*, 24/ 237; Ḳurṭubî, *Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*, 22/ 428; İbn ‘Aşûr, *Tahrîr ve't-tenvîr*, 30/ 497.

Anılan her iki rivayete göre de bu olayın hicretten sonra Medine’de geçtiği kesindir. Ancak Âdiyât suresi yukarıda işaret olunduğu gibi ilk kaynaklardan itibaren Mekkî sureler arasında sayılan ve Mekkî karakteri çok belirgin bir suredir. Nüzul dönemiyle ilgili bu iki farklı rivayetin mevcudiyetinden, ilk beş ayetteki mecaz yoğunluğundan⁴² ve bu mecazlarla ilgili sahabe ve tabiînden doyurucu nitelikte bir nakil gelmemiş olmasından dolayı müfessirlerin Âdiyât suresindeki kelimelerin fonetik yapılarıyla ve bunların mantıksal sonuçlarıyla daha fazla ilgilendikleri söylenebilir.

Kur’an ayetlerinin, nüzul döneminde yaşanan bazı olayları dikkate alarak bunların Peygamber Efendimiz üzerinde oluşturduğu etki, muhatapların davranışlarını anlamlandırma ve gerekçelendirme yönünde değerlendirmeler yaptığı⁴³ herkesin malumudur. Özellikle vahyin gelmeye başladığı ilk yıllarda yaşanan sert muhalefetin gerekçelerine dair atıflar, bu dönemdeki iftiralar ve bunlara verilen cevaplar üzerinden Âdiyât suresinin yeniden düşünülmesi ve lafızlarına bu düşünceyle yaklaşılması, yeni yorumların yapılabilmesine imkân verecektir. Dabh/ضَبْح eden yani soluk soluğa kalan, sabah baskını için elverişli olan hayvanların hangileri olabileceği yönündeki görüşlere, şimdiye kadarki yöntem ve düşünce tarzıyla eklenebilecek yeni bir yorum imkanı yoktur. Bugüne dek dile getirilenlerin vakıyyla uyumlu⁴⁴ olduğunu, surenin ilk beş ayetiyle sonrasındaki altı ayeti iyi ilişkilendirebildiğini gönül rahatlığıyla söylemek de zordur.⁴⁵ Bedir savaşına kadar, kâfirlerle cihad, savaş atları, sabah baskınları gündemde olan şeyler değildir. Bi’setin ikinci, en fazla üçüncü yılına tekabül

⁴² İbn ‘Atıyye, Âdiyât suresinin özellikle ikinci ayetindeki yoğun istiareyi, Katâde, Mücâhid ve İbn Abbas’ın da aralarında olduğu çok sayıda ulemaya dayandırdığı görüşlerle dile getirir. Bk. *Muharreru’l-veciz*, 8/ 673.

⁴³ “Muhatapların doğru davranışlarının, hangi şartlar altında gerçekleştirildiği bilinen davranışlar olduğu, içinde yaşadığımız sistem çağının kendi nokta-i nazarımızdan tayin ve teşhis edebilmek yani onları tanımlayabilmek için kıssaların bize gerekli imkânı sağladığı” hususunda bkz. Tahsin Görgün, *İlahi Sözün Gücü*, 111.

⁴⁴ Son yıllarda üzerine eğilinen konulardan birisi de nas-olgu ilişkisidir. Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar burada hatırlanabilir: Muhsin Demirci, *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur’an’da Sosyal Gerçeklik*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008); Hasan Nas, “Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur’an’da Rab Kavramının Kullanım Oranı, Biçimi ve Zamanı”. *Darulfunun İlahiyat* 32/ 1 (2021), 65-88; Muhsin Demirci, “Nas-Olgu İlişkisi Açısından Mükerrer Nüzul”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2001), 5-21.

⁴⁵ Mevdûdî, bu garipliğe dikkat çekerek şunları söyler: “Bazı müfessirlerin bu atları gazilerin atları ve onların kâfir topluluğuna hücum etmeleri olarak anlamaları çok gariptir. Hâlbuki bu yemin, insanın nankörlük etmesi karşısında edilmiştir. Bu durumda cihad eden gazilerin atlarını koşturması ve kâfirler topluluğuna hücum etmesi insanın Allah’a nankörlük etmesine delalet etmez. Sonraki ayetler insanın nankörlüğüne ve onun mal, mülk sevgisine çok düşkün olduğuna şahittir. Allah yolunda cihad eden kişiler için bu ifade uygun düşmez.” Bk. *Tefhîmu’l-Kur’ân*, 7/ 210; Muhammed Esed de ilk beş ayetin binek atlarıyla bağlantılı anlaşılmasının sonraki altı ayetle bağdaşmayacağını bu yüzden sonraki altı ayetin dikkate alınarak ilk beş ayetin anlaşılması gerektiğini söyler. Bu durumda Esed’e göre binek atları, şüpheye mahal bırakmayacak şekilde yoldan çıkmış insan ruhunu ve kişiliğini sembolize eder. Bk. *Kur’an Mesajı*, 1297-1298.

eden bu dönemde, Peygamberimiz tebliğini henüz açıktan yapamazken, Müslümanların sayısı bir ordu teşkil edecek kadar değilken⁴⁶ bir cihad meydanı sahnesini o günlerde konuşmak⁴⁷ nüzul ortamının gündemiyle ne denli uyumludur?

Gelinen bu aşamada yapılması gereken, surenin anlaşılmasına katkı sağlayacak nitelikte ve şimdiye kadar devreye alınmamış siyer rivayetleriyle, kadim tefsirlerde dile getirilen alt sıralardaki görüşlerin de yardımıyla yeni bir yorum denemesine imkân vermektir. Siyer kaynaklarında ilk Mekkî yıllara ait her haberin, dönemin yaşanmış her olayının aktarıldığı rivayetin bu ihtiyacı karşılayabilme kabiliyetinin olduğu düşünülmektedir.

Âdiyât Suresinin Tefsirine Katkı Sağlayacağı Düşünülen Siyer Rivayetleri

Kur'an ayetlerinin tefsirini kolaylaştıran katkıların başında nüzul sebebi rivayetleri, Peygamber Efendimizden yahut sahabe ve tabiînden aktarılan rivayetler gelir. Sure veya ayetle ilgili rivayetlerin bolluğu müfessirin işini kolaylaştırır. Bununla birlikte Peygamberimizden veya sahabeden gelen tefsire dair rivayetlerin hayli az olması⁴⁸ da müfessir açısından önemli bir yoksunluktur. Bu yoksunluktan Âdiyât suresinin de nasibini alması, tefsir için ilave desteklerin devreye sokulmasını zorunlu kılmaktadır. Aşağıya alacağımız üç rivayetin buraya taşınma amacı, Âdiyât suresinin ilk ayetlerinin anlaşılmasına katkı sağlayabilecekleri düşüncesidir.

İlk rivayet şöyledir: “Mugîre b. Şu’be, Rasulullah’ı tanıdığı ilk gün Mekke'nin bir sokağında Ebu Cehil b. Hişam’la birlikte yürürken Rasulullah’la karşılaştılar. Rasulullah, Ebu Cehil’e; *Ey Ebu'l-Hakem, Allah'a ve Rasulüne gel, seni Allah'a çağırıyorum*, buyurdu. Ebu Cehil; *Ey Muhammed! Sen artık bizim tanrılarımızı eleştirmekten vaz mı geçtin? Getirdiklerini tebliğ ettiğine şehadet etmemizi istemez misin? Biz, şehadet ederiz ki, sen vazifeni tebliğ ettin. Vallahi, senin söylediklerinin hak olduğunu bilsem de sana tabi olmam*, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber dönüp gitti. Sonra Ebu Cehil, Mugîre b. Şu’be'ye dönerek; *Vallahi, ben onun söylediklerinin gerçek olduğunu gayet iyi biliyorum. Fakat Kusay oğulları Hicâbe*⁴⁹ bizde olsun, *dediler, peki dedik. Nedve*⁵⁰

⁴⁶ Bu konuda geniş bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayınları, 1995), 92-95.

⁴⁷ Âdiyât suresinin böyle bir cihad/savaş ortamına Müslümanları hazırladığını düşünen çokça müfessir vardır. Bunlara örnek olarak bk. Fahrüddin Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 16/63; Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak*, (Ankara Fecr Yayınları, 2008), 1/134; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 9/6016.

⁴⁸ Hz. Aişe'den Rasulullah'nın sayılı bir miktar ayet dışında Kur'an'ı tefsir etmediği rivayeti için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 1/ 78; İbn Ebî Hâtim tefsirinin günümüze ulaşan kısmı üzerinden Peygamberimizin sözlü beyanlarıyla Kur'an'dan tefsir ettiği miktarın %4 olduğu tespiti için bkz. Mehmet Akif Koç, *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri* (Ankara, Kitabiyat Yayınları, 2003), 158.

⁴⁹ Hicâbe; Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası ve kapısının belli zamanlarda ziyaretçilere açılması başta olmak üzere makâm-ı İbrahim'in, hediye edilen kıymetli eşya ile iç ve dış örtülerinin korunması ve

bizde olsun, dediler, peki dedik. Livâ⁵¹ bizde olsun, dediler, peki, dedik. Sikâye⁵² bizde olsun, dediler, peki dedik. Onlar açları doyurdu, biz de doyurduk. Böylece kulak kulağa giden yarış atları gibi (وَكُنَّا كَفَرَسِي رَهَانٍ) yarışıyorduk. Bir gün bizden peygamber çıktı, dediler. Biz böylece yarışı kaybettik. Hayır, vallahi yapamam, dedi.⁵³

Bu ilk rivayetin neredeyse aynısı İbn Hişâm'ın *Sîret*'inde de vardır: “Biz Abdulmenaf boyuyla şeref hususunda anlaşmazlığa düştük. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik; onlar yaya kalmış kimselere binek verdiler, biz de verdik; onlar halka bağışta bulundular, biz de bulunduk. Sonunda aynı dereceye ulaşıp kulak kulağa giden iki yarış atı (وَكُنَّا كَفَرَسِي رَهَانٍ) durumuna geldiğimizde onlar: “İşte bizden, semadan kendisine vahiy gelen bir peygamber çıktı” dediler. Biz buna ne zaman ulaşacağız? Allah'a ant olsun ki ona asla inanmayız.”⁵⁴

Bu iki rivayette ortaya çıkan hususla ilgili şu değerlendirme önemlidir: “Abdüşemsoğullarının Peygamber Efendimize olan düşmanlığının Yeminliler İttifakı'nda yer alan Mahzumoğulları gibi diğer gruplarınkinden farklı olduğu görülür. Çünkü onlar önemli bir hakikatin ayırdındaydılar. Hz. Peygamber her ne kadar Haşimoğullarından olsa da kabilecilik sistemine göre kendilerinin amcaoğullarıydı. Ayrıca Mahzumoğullarının Hz. Peygamber'e karşı düşmanlığının Abdümenaf oğullarıyla aralarındaki rekabetten doğduğunun da farkındaydılar. Dolayısıyla onların düşmanlığı Haşimoğullarıyla sınırlı kalmayıp Abdümenaf oğullarına hatta Kusay'ın tüm nesline kadar uzanabilirdi. Bu Abdüşemsoğullarının kendilerinin de bu düşmanlıktan nasiplerini alabilecekleri anlamına geliyordu. Tarihçilerin bize aktardığı rivayetlere göre söz konusu hasmane ilişkiler o dönemde de yaygın bir şekilde biliniyordu.”⁵⁵

bakımı gibi önemli hizmetleri ifade eder. Hicâbe, “Kâbe'ye hizmet etmek” anlamındaki sidâne ile birlikte de kullanılmıştır. Bu bilgiler için bk. İbrahim Sarıçam, “Hicâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/431.

⁵⁰ Nedve; kısaca Mekke'nin yönetilmesi işidir. Bu konuda bk. Ethem Ruhi Fıçlalı, “Dârünnedve”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/555.

⁵¹ Livâ; savaş zamanında ve asker toplandığında bayrak/sancak taşıma görevidir.

⁵² Sikâye; Mekkelilerin ve hac günlerinde Kâbe'yi ziyaret için gelenlerin su ihtiyaçlarının karşılanması görevidir. Bu konuda bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Sikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/177.

⁵³ Muhammed b. Yesâr b. İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah (Konya: Hayra Hizmet Vakfı Yayınları, 1981/1401), 191.

⁵⁴ ‘Abdulmelik b. Hişâm el-Himyerî, *Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Sakā vdğr., (Mısır: Matba'a-i Mustafa Elbânî, 1936/1355) 1/338.

⁵⁵ Wadah Khanfar, *İlk Bahar*, çev. Mehmet Yuşa Solak-Hasan Hacak (İstanbul: Vadi Yayınları, 2000), 142-143.

Âdiyât suresinin ilk ayetlerinin işaret ettiği dūřmanlıđı açıklayan nitelikteki bu nakillerde “kulak kulağa giden yarış atları gibiydik” ifadelerini önemsiyoruz. Zira surenin ilk ayetlerinde bir yarış ortamı ve koşan atlar için kullanılabilecek ifadelerin yer alıyor olmasının, dūřmanlıkta gelinen noktayı, dūřmanlık edenlerin örneği üzerinden dile getirmesi ihtimali güçlenmektedir.

Ebu Cehil’in Peygamber Efendimize olan dūřmanlıđı zirve noktadadır. Ancak zaman zaman bu ikilinin insani ilişkiler içinde olduğunu gösteren rivayetlere de rastlanır. Bu rivayetlerden birine göre Peygamberimiz Ebu Cehil’e rastladığında onunla musafaha yapmıştır. Bu sahneyi gören ve aralarındaki dūřmanlıđı bilen birisi Ebu Cehil’e; *Bu sâbī ile el sıkışan sen misin?* diye sormuştur. Bu soru üzerine Ebu Cehil; *Allah’a yemin olsun ki ben onun peygamber olduğunu gayet iyi biliyorum. Ancak biz ne zaman Abdümenafoğullarına tabi olduk da şimdi olalım*, şeklinde cevap vermiştir.⁵⁶

Buraya alacağımız üçüncü rivayet, yukarıya peř peře alınan iki rivayeti destekler mahiyettedir. Bu üçüncü rivayete göre; Misver b. Mahreme, dayısı⁵⁷ Ebu Cehil’e Peygamber Efendimiz konusunda gerçek dūřüncesini sormuş ve aralarında řu diyalog geçmişti:

- “Dayı! Daha Onun iddiasını bile dinlemeden siz Muhammed Peygamber’i yalancılıkla mı itham ediyorsunuz?
- Ey bacımın oğlu! Muhammed bizim aramızda “emin” diye anılan bir gençti. Hiçbir vakit onun bir yalan söylediğini görmüş değiliz.
- Peki neden ona uymuyorsunuz?
- Yeğenim! Biz ve Haşimoğulları bir onur yarışı içerisindeydik. Onlar da yemek yedirip su iirirlerdi biz de... Onlar da koruyup himaye ederlerdi biz de... Her yönden birbirimizin dengiydik. Tam onlarla *kulak kulağa giden iki yarış atı* durumuna gelince onlar kalkıp “Bizden bir peygamber çıktı” dediler. şimdi biz bunun benzeri bir meziyeti nereden buluruz?”⁵⁸

Kendi kabilesini Peygamber Efendimizin kabilesiyle yarıştıran ve bu yarış, iki yarış atının burun buruna yahut kulak kulağa aynı hizada sürdürmesine benzeten Ebu Cehil’in tavrı, kişisel bir tavır değildir. Kabileler arası üstünlük yarışı, o dönemde çok ileri düzeydedir. Bu yarışın sadece Ebu Cehil tarafından sürdürölmediği, Abdüşemsoğulları ile Mahzûmoğulları

⁵⁶ İbn Keşir, *Tefsiru’l-Ķur’āni’l-‘Azim*, III/224.

⁵⁷ Buraya aktarılan rivayette Ebu Cehil, Misver b. Mahreme’nin dayısı olarak sunulmaktadır. Başka kaynaklarda ise Misver’in Abdurrahman b. Avf’in yeğeni olduğu kayıtlıdır. Bk. Habil Nazlıgöl, “Misver b. Mahreme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/192.

⁵⁸ İbn Kayyım Cevziyye, *Hidāyetu’l-hayārā fi ecvibeti’l-yehūd ve’n-nesārā*, thk. Osman Cum’a, (Mekke: Dāru ālemi’l-Fevāid, 2013), 41.

arasında geçmişten kaynaklanan sert bir rekabetin varlığına dair başka deliller olsa da birazdan aktaracağımız rivayet, işi özetler mahiyettedir:

“Mahzûmoğullarından ve Abdüşemsoğullarından oluşan bir topluluk, Kâbe’de, Hicr’in yanında bir araya gelerek güç ve üstünlükleri hakkında uzunca konuştu ve bu konuşmaların sonucunda kendi aralarında ayrılığa düştüler. Mahzûmoğulları, *biz daha üstün ve güçlüyüz*, dedi. Abdüşemsoğulları ise; *biz sizden daha ziyade şeref ve güce sahibiz*, dedi. Abdüşemsoğullarının lideri olan Attâb b. Esîd b. Ebi'l-Îs⁵⁹ ve Mahzûmoğulları adına tartışan Velid b. Muğîre⁶⁰ arasında tartışma çıktı. Velîd; *benim hem annem hem de babam seninkilerden daha üstün, üstelik nesep itibarıyla da senden daha şerefliyim*, dedi. Esîd ise; *ben de konum itibarıyla senden daha üstünüm, Kureyş içerisinde de nesepçe senden daha şerefliyim*” dedi. Derken münâfere yapmaya (=anlaşamadıkları hususta bir hakeme müracaat etmeye) ve aralarında Sutayh’ın hüküm vermesine karar verdiler. Sutayh, Arapların arabulucu olarak başvurdukları bir kâhindi. Münâferede haksız çıkanın diğerine elli deve vereceği konusunda anlaşılır. Neticede Sutayh, Velîd’in Esîd’den daha üstün olduğuna hükmetti.⁶¹ Böylece Mahzûmoğulları üstün gelmiş oldular.

5. Âdiyât Suresinin Tefsirine Katkı Sağlayacağı Düşünülen Siyer Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıya alınan rivayetlerden ortaya net bir sonuç çıkmaktadır. Ebu Cehil örneğinde olduğu gibi Peygamber Efendimizin davetine şiddetle karşı çıkanların kendi durumlarını haklı görerek öne sürdükleri bir gerekçe vardır. Bu gerekçe en yalın ifadeyle kabile asabiyetidir. Peygamberimize muhalefet edenleri, bu yaptıklarının doğruluğuna ikna eden kabile asabiyeti düşüncesi, ortaya çıkan yeni durumların kabul veya reddinde ciddi bir dayanak sayılan, o dönemin yaygın bir argümanıdır. Kabile asabiyetine dayandırılan bir muhalefet tarzı hem bunu yapanların yaptıklarını kendilerine haklı gösteren, itirazlarını içlerine sindiren bir gerekçedir hem de ne muhalif ne de destekçi olmayan üçüncü kişilerin yadırgamadığı bir durumdur. Dönemin hâkim düşüncesinde, kabile üyelerinin desteklenmesi, rakip kabilelere mensup olanlara ise muhalefet edilmesi son derece doğaldır ve olması gerektir. Hatta Ebu Talib’in ölümünden sonra “kabilenin en büyüğü” rolüyle şedid muhalif⁶² Ebu Leheb’in bir süre

⁵⁹ Peygamberimizin Huneyn Seferine çıkacağı zaman Mekke’ye vali olarak tayin ettiği bu sahabe hakkında detaylı bilgi için bk. Fahrettin Atar, “Attâb b. Esîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/93.

⁶⁰ Peygamber Efendimizin azılı düşmanlarından birisi olan Velîd b. Muğîre ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Mustafa Fayda, “Velîd b. Muğîre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/33-34.

⁶¹ Ebû Cafer Bağdâdî, *Munemmâk fî Ahbâri Kureyş*, thk. Hurşid Ahmed Faruk, (Beyrut: Âlemu'l-kutub, 1985), 1/ 105.

⁶² Ebu Leheb’in muhalefetinin şiddetiyle ilgili bk. İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebeviyye*, 1/376-380.

Peygamberimizi sahiplenir gibi davranması da⁶³ yine aynı düşüncenin ürettiği bir sonuç olarak kimse tarafından yadırganmaz.

Kabile asabiyeti sadece Kureyş'e yahut Arap Yarımadasındaki diğer kabilelere has bir olgu değildir. Başka milletlerde ve din mensuplarında da benzeri uygulamalar vardır. Bunun en güzel örneği Yahudilerin Peygamber Efendimizi reddetmelerine gerekçe olarak ileri sürdükleri "soy farkı"dır. Yahudiler Peygamberimizi, kendi çocukları gibi gayet iyi tanıdıkları⁶⁴ ve peygamber olduğunu çok iyi bildikleri halde, İbrani soyundan gelmediği için kabullenmediklerini söylerler.⁶⁵

Allah Teâlâ'nın kimi peygamber göndereceğini onların onayına sunmak gibi bir aciziyet içinde olmadığı, bunu en iyi kendisinin bileceğine dair cevabı⁶⁶ "Peygamber bizim kabilemizden olmadığı için inanmıyoruz" düşüncesine sahip olanlardır. Asabiyetin her şeyin önüne geçtiği bir düşünce tarzında Peygamber olan kişinin yalansız geçmişinin, söylediklerinin son derece doğru⁶⁷, çözüm üreten ve gönülleri etkileyen şeyler olmasının fazla bir önemi yoktur.⁶⁸

Şeref ve üstünlük ölçütü görülen bazı önemli görevlerin tek bir kabilede toplanmayıp büyük kabileler arasında paylaşımı üstünlük yarışını biraz dizginlemiştir.⁶⁹ Abdümenâf oğullarına yetişmeye çalışan diğer kabileler ve özellikle Abdüşems oğulları bu durumu, yarış atlarının yarıştaki hallerine benzetmektedirler. Bu mizansende herkes, rakibini geride bırakan ve hedefe birinci sırada koşan at olmayı arzulamaktadır.

6. Âdiyât Suresinin İlk Ayetlerinde Dile Getirilen Yarış Ortamı

Âdiyât suresinin ilk ayetlerinde dile getirilen ve mecazen atıfta bulunulan husus, kabilelerin rakipleriyle birlikte kendilerini içinde gördükleri bu yarış ortamı olabilir. Yarış o denli şiddetli ve kıran kırana sürdürülmektedir ki, taraflar rakiplerini geride bırakmak için adeta toynaklarını birbirini ardına yere vuran ve bu sürat sebebiyle yerden kıvılcımlar çıkaran atların hırslı koşmaları gibi "soluk soluğa" gitmektedirler.⁷⁰ Hiçbirinin rakiplerinden geri

⁶³ İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebeviyye*, 2/301-302.

⁶⁴ Bakara 2/ 146, En'âm 6/ 20.

⁶⁵ İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebeviyye*, 1/ 226.

⁶⁶ En'âm 6/ 124; Benzer ayetler için bkz. Bakara 2/ 105; Hacc 22/ 75; Şûrâ 42/ 13; Zuhrûf 43/ 31.

⁶⁷ Bu konudaki ayetlere örnek olarak bk. Bakara 2/ 152; Âl-i İmrân 3/ 108; Nisâ 4/ 113; Ra'd 13/ 38.

⁶⁸ Peygamberlerin davetine icabet etmeyenlerin inkâr sebepleri konusunda müstakil bir çalışma için bkz. Abdullah Namlı, "Kur'an'a Göre Peygamberleri İnkâr Sebepleri" *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2017), 169-197.

⁶⁹ Bu paylaşımında bazı kabilelerin görevleri ile ilgili olarak bk. Adem Apak, "İslam Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2001), 187-188.

⁷⁰ العَادِيَات kelimesinin "süratle gitmek" anlamına geldiği hususunda bk. Ebu Hayyân, *Baḥru'l-muḥîṭ*, 8/ 499; Âlûsî, *Rūḥu'l-me'ânî*, 30/ 214; İbn 'Âşûr, *Tahrîr ve't-tenvîr*, 30/ 498.

kalmaya, yarıştan düşmeye tahammülü yoktur. Tam bu esnada kenarda durup bir kare fotoğraf alınsa burun farkıyla birisi geride diğeri ileride, birisinin hizası yanındakiyle neredeyse aynı çok sayıda atın kafası görünür.⁷¹ Kabile liderleri yarıştığını farz ettikleri soluk soluğa kalmış atların yerinde kendilerinin olduğunu düşünmektedirler.⁷²

Hepsi ilk sırada yarışı tamamlayabilecek durumda olanların varsaydıkları yarışta, uzun süre at başı giden yarışmacılar için durum bir anda değişir. Peygamberimizin peygamber olduğunu açıklamasıyla boylardan birisi, diğerlerinin ulaşması hiç mümkün olmayacak bir üstünlük sağlayarak bu oyununu bitirmiştir.

Kendilerini koşan atlar gibi gören kabileler, iddialı şekilde yarışı sürdürürlerken bir sabah erkenden, adeta baskına uğramış bir topluluğun durumuna düşmüşlerdir. Gerçekte bir baskın durumu yoktur ancak olayın tanıklarının hissiyatı bu şekildedir. Abdümenâf oğullarından birisi, en yakın rakip durumunda onlarla yarışan Mahzûm oğullarından Ebu Cehil’le karşılaşınca yarışın bittiğini, içlerinden birinin Peygamber olduğunu söyleyivermiştir. “Bizden Peygamber çıktı” açıklaması, rakiplerin hiç hesap etmediği, akla hiç gelmeyen, tahminler arasında olmayan bir sabah baskını kadar sonuç verici olmuştur. Bu açıklama, kendilerini yarışta hisseden rakiplerin hepsini yarış dışı bırakmış ve Peygamberimizin kabilesini açık ara birinci yapmıştır. Rakiplerin bu yeni hamle karşısında yapabilecekleri bir şey yoktur. Onlara göre tek seçenek, yarışı kazanana muhalefet hatta daha ileri gidip açıktan düşmanlık/fitne ateşini tutuşturup yakmaktır.⁷³

Yarışın galibini tebrik edip onun üstünlüğünü kabul etmek bir erdemli seçenek olarak önlerindedir ancak onlar düşmanlığı çoğaltmak ve kendi kurdukları yarış ortamında yenik düşmekten kaynaklı sert muhalefeti tercih etmişlerdir.

Yarış ortamı kurgulayanların göz ardı ettikleri bir diğer husus Peygamber Efendimizin kendisini Abdümenâf oğullarının Peygamberi olarak tanımlamamış olmasıdır. Tam tersine O, Allah’ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği⁷⁴ birisidir. Dolayısıyla Ebu Cehil gibilerin bu söylemden yola çıkarak kendi asabiyetlerini de okşayacak bir sonuca varmaları mümkünken

⁷¹ İbn Atıyye, tefsirinde yan yana koşan ve birbirlerinin soluklarını duyan iki at tasvirine yer verir. Bk. *Muharreru’l-vecz*, 8/ 672.

⁷² Rekabetin, düşmanlıktan kaynaklandığını, Dabh/ ضَبْح sesinin düşmanlığın zirvede olduğu anlarda nefes alıp verirken çıkan ses olduğu ile ilgili tefsir kitaplarındaki yorumlara örnek olarak bk. Kurtubî, *Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 22/ 426; Âlūsî, *Rûhu’l-me’ânî*, 30/ 215; Ebû Hayyân, Ebû Ubeyde’den yaptığı nakille Dabh’ın şiddetli düşmanlık anlamına işaret eder. Bk. *Bahru’l-muht*, 8/ 499; Benzer bir değerlendirme için bk. Ebu’s-Su’ûd, *İrşâdu’l-‘Âklı’s-Selîm*, 5/ 566; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 9/ 6016-6017.

⁷³ فَدْح kelimesinin “düşmanlık, hile ve aldatmaca ateşini tutuşturmak, savaşta oyun kurmak” anlamına, taradığımız tefsirlerden iki tanesi işaret etmiştir. Bunlar için bk. Faḥruddîn Râzî, *Mefâtiḥu’l-jayb*, 16/64; Mâverdi, *Nuket ve’l-‘uyûn*, 6/324.

⁷⁴ Enbiya 21/ 107; Benzer ayetler için bk. Nisâ 4/ 79; A’râf 7/ 158; Sebe 34/ 28; Duhân 44/ 5-6.

bunu değil de yenilgiyi ve düşmanlığı tercih etmeleri büyük bir inadın sonucudur ve nankörlüktür. Peygamber Efendimizin soyu, onun boyuyla üstünlük yarışına giren muhalifleriyle aslında bir kuşak yukarıda yani Kusay'da birleşir⁷⁵. Bu ortak ata üzerinden yeni bir değerlendirme yapmak ve şu sonucu çıkarmak aslında ne kadar da kolaydır: “Tüm insanlığa gönderilen peygamberin, boyuyla boyumuz aynı, Arap olarak milliyetimiz birdir. Onunla aynı soydan gelmiş olmaktan dolayı onurluyuz, onu destekliyoruz.” Böyle düşünüp bu sonuca varabilme imkânı olanlar, bir fırsatı değerlendirmeyerek tam anlamıyla bir nankörlük yapmaktadırlar. Âdiyât suresinin altıncı ayetinde dile getirilen “rabbe karşı nankörlük” bu olabilir.

7. Âdiyât Suresinin Diğer Ayetlerinde Dile Getirilenler

Kendilerini yıllar yılı bir yarış ortamında gibi konumlandıran ve sonunda yenildiklerini düşünenler, yaptıklarının yanlışlığını iyi bilmektedirler. Peygamberle aynı soydan gelme fırsatını tepen bu kişiler, diğer küçük kabilelere söylemedikleri bu yarış durumunu hiç yokmuş sayarak yeni bir değerlendirme yapma imkânına sahiptirler. Onları buna iten temel etken ise birinci kabile olarak her hususta daha çok kazanma hırsıdır. Hâlbuki Allah yolunda harcanmayan mallar kişiye ahirette fayda sağlamaz.⁷⁶ Mallarını sadece biriktirmeyi sevenler ahiretteki hesaplarını zorlaştırırlar.

Peygamber Efendimizin mensup olduğu boyla kendi boylarını yarıştıranların kendi icat ettikleri bu sahte yarışa vahyin ve onun tebliğcisi olan Peygamber Efendimizin hiçbir müdahalesi olmamıştır. Peygamberimizi, mensup olduğu boydan dolayı bir tarafa koyanlar, kendilerini onun karşısına yerleştirerek kendilerince bir mücadele alanı oluşturmuşlardır. Bundan vazgeçmek mümkündür.⁷⁷ Kriteri değiştirerek aynı babanın iki oğlu arasındaki çekememezliği bitirip aynı soydan olduklarını görebilmeleri de hiç zor değildir. Vahye konu olan bu inatçı tutumdur. Açıktan mertçe dile getirilemeyen bu husustan haberdar olduğunu ifade buyuran Allah Teâlâ hesap günü gereğini yapacağını surenin sonunda bildirmiştir.

Sonuç

Kur'an ayetleri, nazil oldukları zamanın öne çıkan ve ilahi müdahale gerektiren soru ve sorunlarını konu edinmiş ve bunlara evrensel nitelikte cevaplar vermiştir. Âdiyât suresi de

⁷⁵ Asıl adı Zeyd olan Kusay'ın; Abdümenâf, Abdüddâr, Abdüşems ve Abdükusay adında dört oğlu ile Hind isimli bir kızının olduğu, kendi döneminde Kinâne ve Kudâa'nın yardımıyla Mekke'nin idaresini ve Kâbe hizmetlerini üzerine aldığı hususunda bk. Ali Osman Ateş, “Kusay b. Kilâb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/460-461.

⁷⁶ Bakara 2/ 267; Âl-i İmrân 3/ 92.

⁷⁷ “İnsanın kendisini kuşatan ve tayin edene farkında olarak veya olmayarak teslim olduğu, bu teslimiyeti aşip olup bitenin zorunlu değil, mümkünün formlarından sadece biri olduğunun farkında olarak genel gidişatın üstünde bir bakış sahibi olanların oldukça az olduğu” hususunda bkz. Tahsin Görgün, *İlahi Sözün Gücü*, 123.

erken dönem Mekkî bir sure olarak vahyin ilk yıllarındaki muhalefetin kaynağını tespit eden ve bu düşüncenin yanlışlığını ifade eden bir muhtevaya sahiptir. Surenin ilk ayetlerinde gündeme taşınan ve “yarış atları” başlığıyla ele alınabilecek sahici durum, kendi boylarıyla Peygamber Efendimizin boyunu yarıştıranların kendilerini yenilmiş saymaları ve bundan dolayı Peygamberimizin davetine amansız bir düşmanlığı seçmeleridir. Sure bu düşünce tarzının gerçeklerden uzak ve anlamsız olduğunu dile getirmektedir.

Tefsir geleneğinde el-Âdiyât/ العَادِيَّات kelimesine lügat anlamıyla “yarış atları” yahut “yarişan develer” karşılığı verilince geri kalan meteforik anlatımlar bu düşüncenin devamı olabilecek tarzda anlaşılmiş ve ortaya bir savaş ortamında koşuşan atlar sahnesi konarak kelimeler anlamlandırılmıştır. Bu anlayışla devam edilerek ilk beş ayet uyumlu bir anlam örgüsüyle birbirine bağlanabilse de altıncı ayetten itibaren söylenenlerin baş tarafla uyumunda ciddi zorluklar gündeme gelmiştir. Bu çalışmada yapılmaya çalışılan, siyer rivayetlerinden yardım alarak Âdiyât suresini yeniden değerlendirme denemesidir. Mekke'nin ilk yıllarında Peygamberimizin muhalifleri tarafından dile getirilen inkâr gerekçelerinden en önemlisi olan kabile asabiyetine, yine muhaliflerin dile getirdiği bir yarış ortamı üzerinden cevap verilmiş olabileceği düşüncesinden hareket ederek hem vakiya uygun hem de tefsirlerin tali görüşler arasında saydıkları anlamlarla da destekli bir izah ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece nüzul ortamının öne çıkan yönleri dikkate alınmış olmakta, siyer rivayetlerinin katkısına imkân verilmekte ve vakiya uygun bir anlama çabası gündeme gelmiş olmaktadır. Ayetlerden evrensel bir mesaj olarak şunun da çıkarılması mümkündür: Ey vahyin dile getirdiği hakikatlerle kendi menfaatleri çakışan sonraki her dönemin muhatapları! “Sakin vahiye itirazınızı benzer bir gerekçeyle temellendirmeyin yoksa ahirette hesabını veremezsiniz.”

Kelimeleri mümkün olduğunca hedef dilde aynı anlama gelen tek kelimeyle çevirme gayretinde olan bir klasik meal çalışmasının Âdiyât suresini dilimize aktarması hiç kolay değildir. Türkçe meallerin pek çoğunda ilk iki ayet; “atlar ve onların toynaklarından çıkan kıvılcımlar” sahnesine uygun çevrilmiştir.⁷⁸ Nadiren bu anlayışın dışında çeviriler de

⁷⁸ Bu çevirilere birkaç örnek verilebilir: “Uzun soluklarla gazalarda koşan ve tırnaklarından ateş saçan...” 599; Hüseyin Kazım Kadri, *Nûrû'l-Beyân*, haz. Ömer Mahir Alper (İstanbul: Vadi Yayınları, 2019), 599; Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989), 599; Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali* (Ankara Otto Yayınları, 2008), 599; Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 599; Abdülkadir Şener ve dğr., *Yüce Kur'an ve Tefsirli Meâli* (İzmir: Tibyan Yayınları, 2020), 599; “Soluk soluğa koşanlar dile gelsin” İhsan Eliaçık, *Nüzul Sırasına Göre Yaşayan Kur'an* (İstanbul: İnşa Yayınları, 2014), 107.

yapılmıştır.⁷⁹ Böyle zor bir hamle yerine nispeten daha kolay olan meal-tefsir tarzını kullanarak Âdiyât suresi için şöyle bir çeviri önerilebilir:

1. Peygamberin kabilesiyle kendi kabilelerini en üstün olma konusunda yarışıyor varsayarak yarış atları gibi soluk soluğa koştuklarını düşünenlere yazıklar olsun!
2. At başı giden rakipler gibi kendilerince bu yarış sürdürürken Peygambere karşı düşmanlık ateşlerini her vesileyle sürekli harlayanlara da yazıklar olsun!
3. Bir sabah rakipleri baskın yapar gibi “bizden peygamber çıktı” dediğinde, yenildiklerini düşünenlere de yazıklar olsun!
4. Yıllardır kinlerini köpürterek sürdürdükleri yarış diğer küçük kabileler anlamasın diye adeta tozu dumana katmaktadırlar.
5. Yarıştıkları ve sonunda yenildikleri anlaşılmasın diye, sıradan kabileler gibi toplumun ortasında gözükmeye çalışmaktadırlar.
6. Peygamber kendisiyle akraba kabileden olduğu halde bunu yok sayıp üstün olma peşinde koşan ve Rabbine iman etmeyen bir insan tipi ne kadar da inatçıdır.
7. Bunlara hiç gerek olmadığına, gerçekten de eline geçen fırsatı teperek nankörlük ettiğine kendisi de pekâlâ şahittir.
8. O, rakibinin ticari avantajlarını ve yüksek kârlarını şiddetle elde etmek istediği için yarışta en önde olmayı istemektedir.
9. Düşmanlıklarının hesabını vermek üzere diriltip kabirden kaldırıldığında ve
10. İçinde gizlediği husumetten dolayı saklı gizli yaptıkları açığa çıkarıldığında gerçeğin ne olduğunu o ve onun gibiler anlayacaktır ama iş işten çoktan geçmiş olacaktır.
11. Rableri olan Allah da baştan beri olup biten her şeyden haberdar olduğunu onlara o gün bildirmiş olacaktır.

⁷⁹ Bunlardan bizim ulaşabildiğimiz birkaç örnek şöyledir: “Öfkesinden dolayı soluk soluğa kalan düşmanlara, içindeki kin ateşini etrafındakilere püskürenlere, kin ve öfkeyle sabahlayanlara yazıklar olsun!” Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Meali* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), 33; “Yazıklar olsun (vahye) dinmez bir hınçla saldıranlara ve (içindeki) öfke ateşiyle etrafı tutuşturanlara” Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2009), 1292; “Andolsun soluyuşlarıyla ses çıkararak koşanlara/nefes nefese saldıranlara...” Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2000), 33; At yerine Müzdelife’den Mina’ya giden develer karşılığını tercih eden bir çeviri için bk. Hasan Elik, Muhammed Coşkun, *İndirildiği Dönemin Işığında Kur’an Tefsiri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 1453-1454.

Kaynakça

- Abdülfettâh el-Kâdî. *Esbâb-ı Nüzûl*. çev. Salih Akdemir. Ankara: Fecr Yayınları, 3. Basım, 1997.
- ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî. *Tefsîru'l-Kur‘ân*. thk. Muştafâ Muslim Muhammed. 3 cilt. Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1989.
- Akdemir, Hikmet. “Kur’an-ı Kerim’de Mecazın Varlığı Problemi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/1 (1998), 62-73.
- Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur’an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Akpınar, Ali. *Sana Soruyorlar*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2016.
- Âlûsî, Şehâbeddîn Maḥmûd. *Rûḥu'l-Me‘ânî*. 30 cilt. Beyrut: Dâru İhyâ‘i’t-Turâşî'l-‘Arabî, t.y.
- Apak, Adem. “İslam Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2001), 177-194.
- Arpa, Enver. *İbn Teymiyye’nin Kur’an Anlayışı*. Ankara: Fecr Yayınları, 2002.
- Aslantürk, Hümeýra. “Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Ayetlerin İncelenmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Isparta, 2006, 93-108.
- Atar, Fahrettin. “Attâb b. Esîd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/93 İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ateş, Ali Osman. “Kusay b. Kilâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/460-461. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1989.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Meali*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Bağdâdî, Ebû C‘afer. *el-Munemmāk fî Aḥbâri Kureyş*. tahk. Hurşid Ahmed Fâruk. Beyrut: ‘Âlemu’l-kutub, 1985.

- Beğavî, Ferrâ'. *Me'âlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed 'Abdullah en-Nemîr vdğr. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1409/1989.
- Beydâvî, Nâşîru'd-dîn Ebu Şâid. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. thk. Muḥammed Subhî Ḥasen vdğr. 3 cilt. Beyrut: Dâru'r-Reşîd, 2000.
- Birişik, Abdulhamit. "Kur'an: II. Tarihi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/ 383-388. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Çalışkan, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Çetiner, Bedrettin. *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzul*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2002.
- Dahhâk b. Muzâhim. *Tefsîru Dahhâk*. thk. Muḥammed Şükri Aḥmed. Kâhire: Dâru's-selâm 1999/1419.
- Demirci, Muhsin. "Nas-Olgu İlişkisi Açısından Mükerrer Nüzul". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2001) 5-21.
- Demirci, Muhsin. *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur'an'da Sosyal Gerçeklik*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Draz, Abdullah. *Kur'an'a Giriş*. çev. Salih Akdemir. Ankara: Kitabiyât Yayınları, 2000.
- Duman, Zeki. *Beyânü'l-Hak*. Ankara: Fecr Yayınları, 2. Basım 2008.
- Esed, Muhammed. *Kur'ân Mesajı*. çev. Cahit Koymak-Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.
- Ebû Ḥayyân el-Endelüsî. *el-Baḥru'l-Muḥîṭ*. thk. 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcüd vdğr. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1993.
- Ebu's-Su'ûd el-İmâdî. *İrşâdu'l-'Âkli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. thk. 'Abdulqâdir Aḥmed 'Aṭâ', 5 cilt. Riyad: Mektebetu'r-Riyâdî'l-Hadîse, t.y.
- Ebû 'Ubeyde. *Mecâzu'l-Kur'ân*. tahk. M. Fuâd Sezgin. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1970/1390.
- Ebû Zeyd, Nasr Hâmid. *İlahi Hitabın Tabiatı*. çev. Mehmet Emin Maşalı. Ankara: Kitâbiyât Yayınları, 2001.

- Elik, Hasan-Coşkun, Muhammed. *İndirildiği Dönemin Işığında Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Fayda, Mustafa. "Abdümenâf b. Kusay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/287-288. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Fayda, Mustafa. "Velîd b. Mugîre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/33-34. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fazlur Rahman. *İslam ve Çağdaşlık*. çev. Alparslan Açıkgenç vdğr. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Dârünnedve". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/555-556. İstanbul: TDV Yayınları 1993.
- Gazâlî, Muhammed. *Kur'an'ı Anlamada Yöntem*. çev. Emrullah İşler. İstanbul: Şule Yayınları, 3. Basım, 2002.
- Görgün, Tahsin. *İlahi Sözü'nün Gücü*. İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Gezer, Süleyman. "Kur'an Yorumlarının Mahiyeti Üzerine". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2017), 5-18.
- Gözeler, Esra. *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. 2 cilt. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayınları, 1995.
- Havva, Said. *el-Esâs fi't-Tefsîr*. çev. Abdüsselam Arı. İstanbul: Şamil Yayınları, 1992.
- Hüseyin Kazım Kadri. *Nûrû'l-Beyân*. Haz. Ömer Mahir Alper. İstanbul: Vadi Yayınları, 2019.
- İbn 'Âşûr, Muḥammed Tâhir et-Tûnusî. *et-Taḥrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984.
- İbn 'Aṭiyye, ed-Dımaşķi. *el-Muḥarreru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. thk. Raḥḥâle Fârûḳ vdğr. Beyrut: Dâru'l-Ḥayr, 2007.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec. *Zâdu'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*. Beyrut/Dımeşķ: Mektebetu'l-İslâmî, 1984.
- İbn Hişâm, 'Abdumelik el-Himyerî. *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa Sakâ vdğr. Mısır: Matba'â-i Mustafa Elbânî, 1936/1355.

- İbn İshāk, Muhammed b. Yesār. *Siretu İbn İshāk*. tahk. Muhammed Hamidullah. Konya: Hayra Hizmet Vakfı Yayınları, 1981/1401.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. *Hidāyetu'l-hayārā fi ecvibeti'l-yehūd ve'n-nesārā*. tahk. Osman Cum'ā Dumeyriyye. Mekke: Dāru 'Aleml-i-Fevāid, 2013.
- İbn Keşir, Ebu'l-Fidā. *Tefsiru'l-Ḳur'āni'l-'azīm*. thk. Muşţafā Seyyid Muḥammed vdğr. Kāhire/Gize: Mu'essesetu Ḳurṭuba, 2000.
- İslamoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 3. Basım, 2009.
- Karaman, Hayreddin vdğr. *Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir*. 5 cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
- Kapar, Mehmet Ali. "Ebu Cehil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/117-118. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Koç, Mehmet Akif. *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri*. Ankara: Kitabiyât Yayınları, 2003.
- Ḳurṭubî, Muḥammed b. Aḥmed. *el-Cāmi' li-aḥkāmî'l-Ḳur'ân*. thk. 'Abdullāh b. 'Abdu'l-muḥsîn. 11 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risāle, 1427/2006.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Sikâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/177-178. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Māturîdî, Ebū Maṣṣūr b. Muḥammed. *Te'vilātu'l-Ḳur'ân*, thk. Bekir Topaloğlu. 17 Cilt. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005-2010.
- Māverdî, Ebu'l-Hasen 'Ali el-Başrî. *en-Nuket ve'l-'uyün*. thk. Seyyid b. 'Abdi'l-maḳşūd. 5 Cilt. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, t.y.
- Mevdûdî, Ebu'l-Âlâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vdğr. 7 cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 1997.
- el-Medḥal ile'l-Mevsū'ati't-tefsiri'l-me'sūr-ekber cāmi'i li-tefsiri'n-Nebî ve's-sahābe ve't-tābi'in ve tābi'ihim*. nşr. Merkezu'd-dirāsati ve'l-ma'lūmāti'l-Ḳur'āniyye, Beyrut: Dāru İbn Ḥazm, 2017.
- Mucāhid b. Cebr. *Tefsiru Mucāhid*. thk. Muḥammed 'Abdusselām. Kahire: Dāru'l-Fikri'l-İslāmî, 1989.

- Muḳātil b. Suleymān. *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, thk. ‘Abdullāh Maḥmūd Şehāte. Beyrut: Muessesetu’l-tārīḥi’l-‘Arabī, 2002.
- Müftüoğlu, Ömer. *Kur’an’ın Sesleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2015.
- Namlı, Abdullah. “Kur’an’a Göre Peygamberleri İnkâr Sebepleri”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Bahar 8/1 (2017), 169-197.
- Nas, Hasan. “Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur’ân’da Rab Kavramının Kullanım Oranı, Biçimi ve Zamanı”. *Darülfunun İlahiyat* 32/1 (2021) 65-88.
- Nazlıgöl, Habil. “Misver b. Mahreme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/192. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Öztürk, Mustafa. *Kur’an-ı Kerim Meali*. Ankara: Otto Yayınları, 2008.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur’an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2000.
- Polat, Hüseyin. “Theodor Nöldeke’nin Âyet ve Sûreleri Tarihlendirmede Başvurduğu Yöntemlere Eleştirel Bir Yaklaşım-I”. *İlahiyat Akademi Dergisi* 10/1 (2019), 87-106.
- Rāzī, Faḥruddīn. *Mefātīhu’l-ğayb*. 17 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr 1401/1981.
- Sadak, Bekir. *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989.
- Sarıçam, İbrahim. “Hicâbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/431-432. İstanbul: TDV Yayınları 1998.
- Serinsu, Ahmet Nedim. *Kur’ân ve Bağlam*. İstanbul: Şule Yayınları, 2012.
- Suddī, Ebū Muḥammed ‘İsmāil. *Tefsīru’s-suddiyy’l-kebīr*. thk. Muḥammed Atā Yūsuf. Byy.: Dâru’l- Vefā, 1993/1414.
- Suyütī, Celāluddīn. *el-İtkān fī ulūmi’l-Kur’ān*. Beyrut: Muessesetu’r-risāleti nāşirūn, 2008.
- Suyütī, Celāluddīn. *Lubābu’n-nukūl fī esbābi’n-nuzūl*. Beyrut: Muessesetu’l-Kutubi’s-Sekāfiyye, 2002.
- Şener, Abdülkadir ve dğr. *Yüce Kur’an ve Tefsirli Meâli*. İzmir: Tibyan Yayınları, 2020.
- Ṭaberī, Muḥammed b. Cerīr. *Cāmi‘u’l-beyān ‘an te’vīli āyi’l-Ḳur’ān*. thk. ‘Abdullāh b. ‘Abdulmuḥsin. 15 Cilt. Kahire: Dâru Hecr, 1421/2001.

- Vâhidî. Ebu'l-Hasen 'Alî en-Nîsâbûrî. *Esbâb-ı Nüzûl*. çev. Necati Tetik-Necdet Çağıl. İstanbul: İhtar Yayıncılık, 2. Basım. 1997.
- Vâhidî. Ebu'l-Hasen 'Alî en-Nîsâbûrî. *Tefsîru'l-Basîṭ*. thk. Farklı Muhakkikler. Riyad: Câmi'atu'l-İmâm Muḥammed b. Su'ûd, 1430.
- Wadah, Khanfar. *İlk Bahar*. çev. Mehmet Yuşa Solak-Hasan Hacak. İstanbul: Vadi Yayınları, 2000.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yüksek, Muhammed İsa. "Tefsirde Sebeb-i Nüzulün Bağlayıcılığı ve İşlevi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2018), 407-438.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed. *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'an*. thk. Ebu'l-Fadl ed-Dimyâtî. Suûdî 'Arabistân 3. Basım, 1980/1400.
- Zerkânî, Muhammed Abdu'l-'azîm. *Menâhîlu'l-'irfân fi 'ulûmi'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, 1995/1415.
- Zemaḥşerî, Ebu'l-Kâsım Maḥmûd. *el-Keşşâf 'an ḥakâ'iki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvîl fi vucûhi't-te'vîl*. thk. 'Âdil Aḫmed 'Abdulmevcûd vdğr. 6 Cilt. Riyâd: Mektebetu'l-'Ubeykân, 1418/1998.

An Attempt to Reassess Surah al-Âdiyât With the Contribution of Siyar Narratives

Assoc. Prof. Ömer MÜFTÜOĞLU – Asst. Prof. Eyüp KURT

Extended Summary

Surah Al-Âdiyât is one of the first Makkah surahs revealed in the second year of prophethood. In the Tafsir tradition, it has been thought that the first five verses, which contain intense metaphors, depict horses running with bated breath in a jihad/war environment or camels running from Arafat to Muzdalifa and then to Mina. First of all, it is the word *dabh*/ضَبْح that makes the explicators think like this. This word is derived from an imitation sound coming from the lungs during running has brought to mind that the animals are running, maybe horses or camels. The details of sparking sparks from the place mentioned in the continuing verses of the Surah and raiding in the morning have convinced the general that the animals running should be horses, not camels. The narration recorded as the reason for the descent of the Surah also contributed to this result. When the first five verses were stuck in the horses' running / fighting interpretation, connecting with the following six verses was not easy. It is seen that the same thought continues in the vast majority of translations into Turkish. In this study, the Surah Al-Âdiyât was tried to be re-evaluated by taking into account the words of Abu Jahl, who saw the Prophet's height and height in a race for superiority and thought that they were running like them horses, which entered the Siyar books. Abu Jahl says in a nutshell: *"We disagreed with the Abdulmanaf clan about honor. They made the people eat, and we made them eat; they gave a ride to people who were on foot, so we gave; they donated to the public, and so did we. When we reached the same degree and became two racehorses that went from ear to ear, they said, "Here has come a prophet from us who has been revealed to him from heaven." When will we achieve a similar superiority? By Allah, we will never believe in him."*

Abu Jahl is not the only one who thinks so. The leaders of other tribes also think like him. This competitive environment and the feeling of defeat raised by the appearance of our Prophet have brought their hostility to the top. Perhaps one of the most important reasons for the violent opposition in the early years of Mecca, tribal anger, has been criticized in Surah Al-Âdiyât by expressing a critical approach through the dissidents' fictions. Indeed, the hostility generated at the end of this false fiction and which will lead to the death of our Prophet will be held to account. The last emphasis in the Surah is that Allah Ta'ala is aware of everything going on.

It is unnecessary and meaningless to raise separation, competition, race, and defeat while there is an opportunity to establish kinship ties based on the father of these two, Qusay, and to be friends and allies with the stature of our Prophet by not going over the rival brothers

Abdumenaf and Abdushems. What is desired in the Qur'an is to put an end to this meaninglessness.

The article has been tried to re-evaluate the interpretations that entered our tafsir corpus, the narrations in the sources of the siyar, by considering the compatibility of the texts with the phenomenon. As a result of this evaluation, it is brought to the agenda that the Surah can be understood in the following way with an essay in the style of free interpretation (*meal*)-tafsir:

1. Shames those who think they are running out of breath like a racehorse in this race, assuming that they have been competing with the Prophet's tribe/tribe for years to become the supreme tribe/tribe with their stature/people!

2. Shame on those who, as competitors who go on horseback by themselves, continue this race and ignite the fires of hostility against each other on new occasions every day!

3. Shame on those who think that they have been defeated and the race is over when their opponents say, "the Prophet has come out of us," like they are raiding one morning!

4. In the face of this unexpected event, they assume that they have suffered a disastrous defeat in the race they have been running for many years and foam their hatred and add dust to the smoke to cover up the incident under other pretexts so that the other small tribes do not understand that they are in the race.

5. They turn the competition they have been maintaining for many years into an unrelenting hostility and rise to the top in this.

6. How stubborn is a person who opposes the option of believing in the Prophet and opposing the offer of his/her Lord by not taking advantage of this advantage even though the Prophet is from his/her relative tribe.

7. He/she him/herself is a witness that all this is not necessary, that he/she is indeed ungrateful for wasting the opportunity he/she has had.

8. He/she assumed such a racing environment because he/she strongly wanted to achieve the commercial advantages and high profits of his/her competitor in the race, and he/she thought he was in the race.

9. When he/she was raised and lifted out of the grave to give an account, and

10. He/she will understand the truth when the consequences of the enmity that he/she has been hiding in him/her that require punishment are revealed, but it will be too late.

11. On that day, Allah, their Lord, will have informed them that He was aware of everything that happened from the beginning.